

KNJIŽEVNOST.

Naša kri. Igrokaz v štirih dejanjih. Spisal F. S. Finžgar. V Ljubljani, 1912. Založila Kat. Bukvarna. Str. 84. — To je do danes naša najboljša ljudska igra. Ob premieri se je sicer slišalo drugače. Može so šli v gledališče soditi dramo in so se vrnili objokanih oči; milo se jim je bilo storilo zaradi Francozov. Videli so ne vem kake strahove. Župančič je zaslutil kulturno nevarnost sploh in se je po otroško razjezil ter napisal nekaj otroško nepremišljenih besed, Kristan je zaslutil politično nevarnost posebe in se je tudi po svoje razmahnil. Kjubtemu je resnica, kar sem že zgoraj dejal: to je naša najboljša ljudska igra.

Koder pojde čez oder, bo pustila sled za seboj. Tolažba bo in krepilo. Budila bo zavest, ljubezen do naše krvi in zaupanje v njeno neusehljivo moč. Prepričevalni sili deklamacij o zdravju in kreposti naroda ter slavo obetajoči prihodnosti se niti zadnji kmet ne bo mogel odtegniti. To je vzgojni pomen Naše krvi. Pa tudi nje estetska vsebina je tehtnejša od katerekoli naše narodne igre. To dejanje je naravno, resničen kos zgodovine, slikovito in živo do zadnjega. V osebah kroži naša kri, topla in nagla, kakor je naša beseda, ki jo govore.

Želel bi reči, da je Naša kri več kot najboljša ljudska igra, pa bi bila neresnica. Finžgar je le dramtiziral kos zgodovine, kar je premalo, če merimo dramo z absolutnim literarnim merilom. V Naši krvi ne nosijo značaji dejanja, ampak dejanja značaje. Razen hlapca Matija so vse osebe prepovprečne, prepasivne, da bi mogel med njimi nastati resničen dramatičen konflikt. Nikjer ne udari strast ob strast, kremen ob kremen, in celo vrhunec konflikta v tretjem dejanju se vsled Jeričine pasivnosti in merove omahljivosti naglo sesede. Finžgar to dela hote in vede. On je propagator idej in hoče ostati ljudski, ne preglobok in lahko razumljiv, „držati hoče most“ med ljudstvom in inteligenco — stvar, ki je po moji sodbi neizpeljiva in nepotrebna. Čemu je treba mosta med toplim solncem in plodno zemljo?

Izidor Cankar.

Miklova Zala. Ljudska igra iz turških časov v osmih slikah. Po dr. Sketovi povesti spisal Anton Cerar-Danilo. — Ta dramtizacija ima še nekoliko temno preteklost; oglasil se je nekdo, ki trdi, da je njemu takorekoč izmaknjena in da nosi po krivici ime g. Cerarja. Ne pečal bi se torej z njo, dokler se vprašanje o zakonitosti njenega rojstva ne reši, če bi ne bila ista Miklova Zala obenem tudi 3. zvezek zbirke Ljudskega odra, ki je ne smemo prezreti, ker določa repertoar naših gledaliških dvoran.

Izmed treh zvezkov je to že druga dramtizacija. Želeti bi bilo, da Ljudski oder s tem sedaj na vsak način za zmerom neha, želeti s stališča naše dramatike in s stališča odrov. Dramtizacija povesti demoralizira vse tiste ljudi, ki hočejo pisati ljudske igre, jim razjeda čut resnobe in odgovornosti. Prirediti igro je postalo danes pri nas najlažje, najhvaležnejše delo in loti se ga vsakdo, kdor zna več ali manj slovniško pisati. Dramtizira se vse brez izjeme; kmalu ne bo več junaka v naših povestih, ki bi ne dišal po šminki.

Ta dramatična bolezen gloda ravno na najbistvenejšem pisateljskem organu: na zmožnosti invencije, razdeva pa tudi sposobnost kompozicije. — Še večja je škoda, ki jo povzročujejo te prepisane drame na odrih, ker zmisel za dramatiko le kvarijo, namesto da bi ga budile. Dramtizacija — to mlado dete dobičkaželjnih umetnostnih kramarjev novega časa — je skoro nujno slaba reč. Kdor hoče roman dobro dramtizirati, mora vso snov čisto po svoje presnovati in tedaj je to že samostojna drama, ki je z romanom sorodna komaj v devetem kolenu. Kdor pa uvrščuje poglavja v prizore, kaže, da nima smisla za dramatično poezijo, kar je seveda njegova zasebna zadeva; toda ta človek nam obenem pohujšuje občinstvo in to je zadeva javnosti! Zato naj bo sedaj dramtizacij približno dovolj! Ljudje, ki hočejo pisati, bodo storili sebi in nam večjo uslugo, če se lotijo izvirnih snovi, naj bodo še tako revne.

In še nekaj. Na strani 11. Miklove Zale beremo tale prizor:

Mirko (gre za njo in sede. Almira nasloni glavo na njegovo ramo).

Almira: Kako prijetno je tu ob tvoji strani!

Mirko: Draga Almira!

Almira: Draga Almira me imenuj! Da, da, tvoja draga hočem biti; — pa, Mirko, nekaj bi te rada vprašala.

Mirko (pridene roko okoli pasu). No, kaj pa bi takega?

Almira: Ti, povej mi vendar, kako je s tisto Miklovo Zalo, veš. Nekoliko lepa je res, a da bi kaj resnega nameraval ž njo, si kar misliti ne morem.

Mirko: Gotovo, da ne, draga moja! (Jo privije k sebi in poljubi.)

Almira: Ali veruješ, da je to prvi poljub, ki sem ga dala kdaj v življenju?

Mirko: Tega ne verjamem!

Almira: In vendar je tako! Povem ti naravnost. Vzljubila sem te, ko sem te prvič videla, a ti si razvnel v mojem srcu ogenj, ki se ne da pogasiti.

Mirko: Ali me imaš res rada, saj ti ne morem verjeti? (Čuje se hripavo petje Miheja.)

Almira (se ga hitro oklene in zašepče). Zvečer bi rada govorila s teboj!

Da je to plehko, smo, menim, brez utemeljevanja vsi edini. Pa še več kot plehko; pri takih prizorih se občinstvo naših ljudskih dvoran zasmeje s tistim sirovim smehom, ki inteligentnega človeka spravi v obup. To je razložljivo iz psihologije preproste gledališke publike, ki gre v gledališče zato, da se zabava, to je, da se smeje, in ki od drame ničesar drugega ne pričakuje in ne zahteva. Oder ji je oder in ne svet, igralci pa igralci, ne resnični ljudje. Zato tudi pred stvarmi, ki so ji v življenju najsvetejše, najimunitnejše, nima nobenega spoštovanja, kadar pridejo na deske; v trenutku, ko se dvigne zastor, se prične komedija. Z najboljšim igralcem bi se ne upal, če bi bil režiser ali dramatik, predstavljati Jezusa Nazareškega in že duhovnik je na odru neprijetna prikazen. So stvari, o katerih ljud-

stvo instinktivno čuti, da jim ni mesta na zabavalšču; zato jih ne jemlje resno. Sem spadajo tudi intimnosti ljubezni. Poljub, vekoviti pečat ljubezni, in objem, simbol najtesnejše enote, imata nezavedno pri ljudstvu še svoj sveti značaj. Pri nas ne več. Poljub je pri moderni igri v najredkejšem slučaju konstruktivni del kompozicije, postal je mehanski pomoček, kakor vijoličasta luč ali plastične kulise. Z ljubeznijo delamo sedaj kakor svinja z mehomo in oder ni zadnje mesto, kjer se profanira.

Ljudski oder naj pa gleda, da bo v tem oziru čist in brez krivde.

Izidor Cankar.

Anton Novačan: **Naša vas**. I. del. V Ljubljani 1912. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Str. 207. — To je I. zvezek „Biblioteke pisateljev sedanje dobe“, ki jo je Bamberg sklenil izdajati. Kako se bodo ti pisatelji sedanje dobe obnesli, ko vsem trem našim leposlovnim listom, Matici in Družbi sv. Mohorja primanjkuje dobrega leposlovnega gradiva, je seveda založnikova skrb, nas le zanima, kakšna je ta biblioteka in kaj hoče.

Kaj hoče g. Anton Novačan, nam pojasni takoj v svoji prvi noveli, ki nosi isti naslov kakor knjiga. Tu je pisatelj začrtal velikopotezno zgodovino slovenskega naroda od „začetka“ do danes. „V starih časih je bilo po naših vaseh življenje mirno in srečno.“ Potem: „Začeli so težke in dolgotrajne boje s črti od severa... In res, nikoli se ni zgodilo, da bi bil premagal sovražnik naše vaščane, naš narod z orožjem. Ali bil je neskončno zvit in lokav. Poslal je našim vaščanom človeka, ki je govoril naš jezik, ali oblačila po naši šegi ni nosil. Bil je prijazen in sladek ter je pod lipo zbranim vaščanom govoril čudne reči. Tam daleč nekje na Judovskem, da se je rodil pravi Bog. V svojem trinidesetem letu da je umrl za ves človeški rod... Zdaj sedi v nebesih, visoko gori nad oblaki in čaka, da ga vsi ljudje spoznajo in vanj verujejo. Kadar se to zgodi, pride zopet na zemljo in tedaj bo konec sveta.“ Potem se je dvignil v vasi „križ, iz močnega hrastovega lesa tesan, gol in zato strašen, poniževalno znamenje naše sužnosti... (Slovenec) je tujcu prisegel zvestobo in je pozabil, da je človek. Kristusu se je poklonil in je pozabil, da je Slovenec.“ In danes živijo naše vasi tako-le: „Pijejo in kolnejo, grešijo in molijo po svoje, in Bog ima svoje dopadenje nad njimi. Dokler ne vzklije kleno zrno, ki leži globoko v rodni naši grudi...“ (12.—27.) — To zgodovinsko-filozofsko globokoumnost smo tolikokrat brali v časopisih, da je že zato ničvredna.

G. A. Novačan hoče pomagati revščini, ki jo trpi slovenska književnost vsled pomanjkanja velikih, vpoštovanja vrednih misli. „Četudi je narodno sebična kritika vso to našo umetnost prikazala kot izvirno in samoniklo, si vendar upam trditi, da je... da ni, no kako bi rekel, da ne najdem nobenih misli, niti ene misli, ki bi me oživila, osvežila in mi odprla pogled v nove svetove duševnega življenja!“ (30.) Pisatelj bi bil sicer to reč lahko povedal manj sramežljivo, ker je precej navadna prikazen pri vseh mladih in dela željnih ljudeh; vse drugače pa znamo ceniti to sramežljivost, če presodimo, s kakimi mislimi nas je g. Novačan oplodil. „Pismo“ obdeluje ljubezen; vojak piše svojemu nezvestemu dekletu in pisatelj sklepa: „Zakaj ni (Bog) takrat, ko je dihal v glino, dihnil rajše v vso zemljo in ustvaril le enega človeka, ki bi

zadovoljno čepel v vsemiru in se igral z zvezdami? ... Velik bi bil, sam bi bil, nikoli ne bi umrl. In ne bi poznal one divne dvojine, ki vlada z nami in ne da našim srcem pokoja.“ (42.) To je vesel domislek, toda kako naj ga pogledam, da mi bo „odprl pogled v nove svetove duševnega življenja?“ „Nazaj je hodila“ pripoveduje jako slabo o strahovih in pisatelj naenkrat, ne vem kako, pride do sveže misli: „Tistega večera sem razumel trpečo slovensko ženo.“ In tako gre točno do polovice knjige. „Ženitev Gregca Zavožena“ je slabša od največje in najbolj slovensko robate podlistkarske bedarije — in kdo je toliko premalo mrtev, da bi se dal oživljati od novele „Mati“, kjer vrže hči mater iz hiše in vzdihuje: „Taka mati! ... Naša mati je v nebesih... Devica Marija...“ (95.)

Med prvo in drugo polovico knjige je prepad. Po sto straneh pridemo do zelo dobre novele „Pes“, ki je k sreči brez vsake posebnega vpoštovanja vredne misli. Tudi v drugih se je pisatelj razživil, razgrel in slog, ki je ves čas lep, je postal še bolj melodičen. Seveda se poda tem novelam naslov „Naša vas“ prav tako, kakor če bi imenovali cilinder naše narodno pokrivalo in paštete našo narodno jed. Druga polovica knjige diši močno po tujini; Pes in žabji kralj po Francozih, Spokornik Elija po Rusih, s čimer pa ne namerjam g. Novačana niti sumničiti, niti mu kaj očitati; šola je potrebna, ker iz nič ni nič, ponavadi pa dva nič. Vendar tudi v drugi polovici knjige vedno nanovo buta na dan nelepa avtorjeva domišljija, kalnost njegovega mišljenja. G. Novačan se bo moral ali sam izčistiti, ali bo puščal za seboj umazane sledove na svoji literarni poti.

Izidor Cankar.

E. Gangl: **Zbrani spisi za mladino**. Drugi zvezek. Pripovedne pesmi. V Ljubljani 1912. — Pedagog kot lirik je navadno nekaj prisiljenega; ta poezija ni naravna, ampak pesnik se najprej odpove samemu sebi, se obleče v učiteljsko suknjo, natakne otročje naočnike in potem izkuša peti iz — otroške duše. Gangl se zelo trudi, da bi zapel otroški ton; to se mu bolj ali manj posreči, n. pr. v pesmi o prvih hlačah:

Zataknil ob plot se,
in reklo je: drk!
Prijoval domov je,
in pelo je: šfrk!

Če se ne bi reklo, da so to pesmi, bi bilo mnogo boljše za ugled poezije. Za take proizvode, ki zunanje izgledajo popolnoma kakor pesmi in imajo celo rime v redu in se dajo po taktu skandirati, pa vendar niso pesmi, bi se moralo najti kako ime. Naj o tem premišlujejo metodiki in esteti! Kajti mačke, psički, zajčki, telički, murni, medvedi in vsa njih družba, ki jo Gangl opeva, zaslužijo tudi, da se njih slava razglaša pod bolj preciznim naslovom, kakor je meglena beseda — pesem. Otroci bodo pa imeli veselje nad knjižico, četudi ne estetskega.

L.

Gorenjska knjižnica. I. zvezek. Kranj 1912. Izdaja, zalaga in tiska „Tiskovno društvo“ v Kranju. — To je droban zvezček ponatisnjenih podlistkov iz „Gorenjca“. Na 47 straneh podaja te-le zabavne in poučne sestavke: „Kukmakova pesem“ (I. M. Dovič), „Božič v Bosni“ (E.), „Prosjak Martin“ (Ljubo Mrak), „Kako si je Špančev Janez izbral nevesto“, „Friderik II., grof celjski, na Gorenjskem“ (P. H. D.).